

MEVLÂNÂ'NIN DÎVÂN-I KEBÎR'İNDEN ÇIKARILMIŞ BİRKAÇ GAZEL *

Şîrîn Rezmîcû BAHTİYÂRÎ - İlham Halilî CEHRUMÎ **

Muhammed Yusûf NEYYİRÎ ***

Güngör LEVENT MENTEŞE ****

Öz

Bu araştırma, merhum Furûzanfer'in ilmi neşirlerinde kullandığı elindeki Dîvân-ı Kebîr nüshalarından biri üzerinde tashih ettiği Nuruosmaniye nüshası (kısaca: عل) hakkında bir tenkittir. Bu araştırmada zikredilen bu nüshanın tanıtımı ile Furûzanfer'in bu nüshadan faydalanma yöntemi anlatılmıştır. Nuruosmaniye nüshasında bulunan ama Furûzanfer'in düzenlediği baskıda bulunmayan şiirler "atlanmış gazeller" başlığı altında zikredilmiştir. Nitekim bu araştırmada şimdiye kadar Dîvân-ı Kebîr'in mevcut tashihlerinden hiçbirinde yer almayan Mevlânâ'ya ait birtakım gazeller araştırmacılara sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Nuruosmaniye Nüshası (عل), Dîvân-ı Kebîr, Mevlânâ ve Furûzanfer eleştirisi.

چند غزل افتاده از دیوان کبیر مولوی

چکیده

پژوهش حاضر نقد دیوان کبیر مصحح مرحوم فروزانفر بر اساس یکی از نسخ در دسترس ایشان، یعنی نسخه نورعثمانیه (با اختصار: عل) است. در این پژوهش، طی معرفی این نسخه، نحوه استفاده فروزانفر از این نسخه توصیف شده است. ذیل عنوان «غزل های افتاده» اشعاری ذکر شده که در نسخه نورعثمانیه موجود بوده اما از دیوان چاپی مصحح فروزانفر افتاده است. بنابراین در این پژوهش، غزل هایی از مولوی به پژوهشگران عرضه می شود که تا به حال در هیچ کدام از تصحیح های موجود از دیوان کبیر مطرح نشده است.

کلیدواژه ها: نسخه نورعثمانیه (=عل)، دیوان کبیر مولوی و نقد فروزانفر.

* Çeviri makale / Article in translation.

Bu metin, Şîrîn Rezmîcû Bahtiyârî, Muhammed Yusûf Neyyirî ve İlham Halilî Cehrumî (1394 hş.), tarafından "Çend gazel oftâde ez Dîvân-ı Kebîr-i Mevlevî", adıyla "Mecmua-i makâlehâ-yi humâyiş-i beyne'l-milelî tervic-i zebân ve edeb-i Fârsî" adlı eserde yayınlanan ve künye bilgileri *Dânişgâh-i muhakkik-i Erdebîlî*, *Dânişgâh-i Şîrâz*, şomâre (4), 147-154 olan makalenin çevirisidir.

** Fars Dili ve Edebiyatı Doktora Öğrencileri, *Dânişgâh-i Şîrâz*, Şîrâz, Ş. Rezmîcû: Shrazmjoo@urmia.ac.ir; Cehremî, İ. Halilî: Khaliljahromi115@yahoo.com.

*** Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Neyyirî, M. Yusûf, *Dânişgâh-i Şîrâz*, Şîrâz, nayyeri@hafez.shirazu.ac.ir. Makalenin orijinalinde bulunmayan abstract bölümü tarafımızca eklenmiştir.

**** Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü. Türkiye; gungorlevent49@windoslive.com, <https://orcid.org/0000-0001-5568-9384>. Metin içinde Farsça ibarelerin çevirileri (ayraç) parantezle verilmiş; eklenen dipnotlar (Çev. Notu) şeklinde gösterilmiştir.

A FEW GHAZALS OMITTED FROM MAVLĀNĀ'S *DĪVĀNI KABĪR***Abstract**

This research is a critique of the Nuruosmaniye manuscript (briefly: ن), one of the copies of the Dīvāni Kabîr that the late Forûzānfar used in his scholarly publications. In this study, the introduction of this manuscript is provided, and Forûzānfar's method of utilizing this copy is explained. Poems found in the Nuruosmaniye manuscript but missing in Forûzānfar's edited edition are mentioned under the title "omitted ghazals." Indeed, this research will present to scholars some ghazals of Mawlānā, which have not been included in any of the existing editions of Dīvāni Kabîr until now.

Keywords: *Nuruosmaniye Manuscript (ن), Dīvāni Kabîr, Mawlānā, Forûzānfar, Criticism*

Giriş

Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'ine ait halihazırda en kapsamlı tashih Bedî'uzzamân Furûzânfer'inkidir. On cilt olarak düzenlenmiş olan bu tashih Mevlevî olarak ün kazanmış Mevlânâ Celâleddîn Muhammed'in gazel, terci'ât ve mülemma şiirlerini kapsar. Furûzânfer *Dîvân*'ın birinci ve dördüncü ciltlerdeki giriş kısımlarında, Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'ini tashih için on dört nüshayı incelediğini ancak sadece on nüshayı kendi tashihinde kullandığını açıklıyor. Dokuz nüsha, birden dokuza kadar “و” ve “يچ” sayfa aralıklarında ilk cildin mukaddimesinde tanıtılmış ve onuncu nüsha yani Nuruosmaniye nüshası dördüncü cildin mukaddimesinde tavsif edilmiş ve bu ciltten itibaren Nuruosmaniye nüshası tashihe dahil edilmiştir. Dolayısıyla, ilk üç ciltten Nuruosmaniye nüshasındaki gazellere ve kayıtlara yönelinmemiştir. Nuruosmaniye nüshasında mevcut altı gazel bulduk ama üstat Furûzânfer o gazelleri *Dîvân-ı Kebîr*'e dahil etmemiştir. Bu altı gazelden Nuruosmaniye nüshasındaki üç gazel üstat Furûzânfer'in faydalandığı diğer nüshalarda da vardır.

Bu kısımda ilk önce üstat Furûzânfer'in nüshalarının tamamının tanıtımını ele almaya mecburuz. Bu nüshaların özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir. (Furûzânfer nüshalarını daha çok tanımak ve her birinin güvenilirlik derecesi için bkz. Neyyirî, Y. Muhammed, Cehremî, İ. Halîlî, Bahtiyârî, Ş. Rezmî, Gazeliyât-ı Şems'in tekrardan tashihi gerekliliği makalesi)

Sıra	Rumuz	Muhafaza Edildiği Yer	Yazı	Kayıt tarihi	Tahmini tarih	Furûzânfer'in Açıklamaları
1	ع	İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi ¹	Nesih	-	VII. asrın son çeyreği ve VIII. asrın başları	Asıl nüshalar üzerinden istinsah edilmiştir ve eksikler vardır.
2	قو	Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 2105 ² (	Nesih	-	VIII. asrın sonu	Asıl nüshalar üzerinden istinsah edilmiştir

1 Mevcut Yazmanın Kaydı: İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, Nu. 2693, VII/ XIII, 348 yk., 17 str., 223x159; 185x133, (Çev. Notu).

2 Mevcut Yazmanın Kaydı: Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 2105 (Eski kayıt 2113), 245 yk., 23 str., 225x150- 182x120 mm, (Çev. Notu).

3	چت	Chester Beatty Kütüphanesi, Nu. 116 ³	Nesih	-	VII. asır	İtimada layıktır
4	مق	Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 70 ⁴ (Eski kayıt 2112)	Nesih	-	VIII. asrın ilk çeyreğine kadar	-
5	خب	İstanbul Belediye Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı- Muallim Cevdet, Nu. 17 ⁵	Nesih	723	-	Divandan seçme
6	فح	Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu. 1605 ⁶ (18233 nolu nüsha)	Nesih	727	-	“خب” nüshası ile aynı katıp
7	فح(قص)	Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu. 1587 ⁷ (18225 nolu nüsha)	Nesih	703	-	Ra kafiyesinden nun’a kadar
8	خج	Hacı Muhammed Ağa Nahcivânî	Nesih	-	VIII. asrın başlarına	Vav, ha ve ye kafiyesi

3 Mevcut Yazmanın Kaydı: Chester Beatty Kütüphanesi, MS. 116, VII/XIII, 354yk., 27 str., 338x252 mm, (Çev. Notu).

4 Mevcut Yazmanın Kaydı: Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 70 (Eski kayıt 2112), VII. /XIII. yy, 511 yk., 25 str, 320x230 mm, (Çev. Notu).

⁵ Mevcut Yazmanın Kaydı: İstanbul Belediye Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı- Muallim Cevdet, Nu. 17, 723/1323, Ahmed b. Muhammed el-Mevlevî, 300 yk., 19 str., 220x 125, nesih, (Çev. Notu).

⁶ Mevcut Yazmanın Kaydı: Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu. 1605 (18233 nolu nüsha), 727/1327, Ahmed b. Muhammed el- Mevlevî, 2+202+4 yk., 17 str., 220x150-180x120 mm; (Çev. Notu).

⁷ Mevcut Yazmanın Kaydı: Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu. 1587(18225 nolu nüsha), 703/1303, Muhammed b. Yusuf el-Mevlevî el-Kırşehrî, 278 yk., 23 str., 250x173-185x130 mm, (Çev. Notu).

		Kütüphanesi, Nu. 567 ⁸			kadar	
9	ف	Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 68-69 ⁹	Nesih	770 (768-770)	-	Üstat Furûzânfer'in esas nüshası
10	عل	Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 1352 ¹⁰	Nesih	-	VIII. asrın ilk başlarının yarısı	Dördüncü cildin mukaddimesinde tanıtılmıştır.
11	ين	Österreichische Nationalbibliothek Wien, Avusturya Milli Kütüphanesi, Nu. Mixt 155 ¹¹	Nestalik	845	-	

Çalışmanın devamında ilk olarak Nuruosmaniye nüshasını tanıtacağız, daha sonra düşmüş gazellerle ilgileneceğiz:

a. Nuruosmaniye Nüshasının Tavsifi

Nüshanın aslı Türkiye'deki Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndedir ve onun mikrofilmi Tahran Dânişgâh, Nu. 1107 başlığı ile muhafaza edilmektedir. Bu yazma nüsha iki sütun, on yedi satır ve 414 varaktır. Bu nüshanın yazı tarzı nesihdir ve içindeki gazeller alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu nüshadaki vezinler hezec, müzâri, müctes ve remel (bahirlerine) aittir. Bu gazellerdeki beyit sayısı 12207'dir. Nüsha aşağıdaki beyitle başlıyor:

آمد بت میخانه تا خانه برد ما را	بنمود بهار نو تا تازه کند ما را
---------------------------------	---------------------------------

Meyhane güzeli bizi eve götürmek için geldi. Bizi gençleştirmek için ilkbaharı aşikâr etti.

⁸ Mevcut Yazmanın Kaydı: Hacı Muhammed Ağa Nahcivânî Kütüphanesi, Nu. 567, VIII. YY. Başları ya da öncesi, (Çev. Notu).

⁹ Mevcut Yazmanın Kaydı: Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 68-69, Şevvâl 768-Rebiulevvel 770/ 1366-1368, Hasan b. Osman el-Mevlevî, 153 yk., 33 str, 460x320 mm. *Dîvân-ı Kebîr*'in bu nüshası gerek tıpkı basım gerekse matba harfleriyle neşredilmiştir. Adı geçen yazmanın tıpkı basımı yapılmıştır: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (2012). *Dîvân-ı kebîr* (Tıpkıbasım), I-II, (ed. Mustafa Çıpan, takdim ve fihrist: A. Karaismailoğlu), Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları. Bu nüsha Abdülbaki Gölpınarlı tarafından baştan sona tercüme edilmiştir. Bkz. Mevlânâ Celâleddîn, (2000), *Dîvân-ı Kebîr*, I-VII, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı A (Çev. Notu).

¹⁰ Mevcut Yazmanın Kaydı: Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 1352, 793, Sirozlu Derviş Muhammed, 413 yk., 17 str., 275x195 mm, (Çev. Notu).

¹¹ Mevcut Yazmanın Kaydı: Österreichische Nationalbibliothek Wien, Avusturya Milli Kütüphanesi, Nu. Mixt 155 (157 ve 135 nolu nüsha), 4 Muharrem 845/ 1441 Şeyhülislâm b. Hüseyin b. Zeyneddîn, 755 yk., 25 str., 220x120 mm, (Çev. Notu).

Gazeller cetvel içerisinde ve birbirleri ile “وله قدسنا الله سرّه العزيز” ibareleri ile ayrılmıştır. Ferağ kaydı yoktur.

Furûzânfer bu nüshayı dördüncü cildin mukaddimesinde tanıtmış ve o, bu ciltten itibaren tashihte kullanılmıştır. Bu nedenle nâşir birinci ciltten üçüncü cilde kadar bu nüshanın kayıtlarını kullanmamıştır. Bu nüshanın tarihi hakkında Furûzânfer şu yorumu yapmıştır: “Yazı tarzından ve kâğıt türünden (bu nüshanın) sekizinci asrın ilk yarısında istinsah edildiği” anlaşılmaktadır. (Mevlevî¹², Furûzânfer mukaddime, 1363: C. 4, s. elif, tashihte bu nüshanın rumuz işareti (عل)’dır.

Ktp.	Aslı	No.	Sayfa/ Satır	Tarih (Tahmini)	Yazı	Beyit Sayısı	Kafiye/ Vezin	Rumuz	İlk mısra
Tahran Üniversitesi	Nuru- osmaniye	1107ف	416/17	VIII. yy. başı	Nesih	12207	Vezinli, Alfabetik	عل	امذ بت میخانه تا خانه برد ما را

b. Nuruosmaniye Nüshasının Yazı Özellikleri

Söz konusu nüshada “گ” harfi “ک” olarak yazılmıştır. Bazen “چ” üç noktalı yazılmış bazen de sadece bir noktası vardır. “پ” üç noktalı yazılıyor. “آیذ” ve “شایذ” gibi kelimelerde “ذ” harfi “ز” olarak yazılmıştır. “هه ای” “ه” olarak yazılmıştır. بیهده... زده... “به” harf-i izafesi kendinden sonraki kelime ile bitişik yazılmıştır: بعشق ve بکجا، “ها” çoğul işareti yazılmıştır: “ه” işareti “ه” şeklinde ve meful alamenti olan “را” mefulu ayrı yazılmıştır. “ه” işareti “ه” üzerine yazılmıştır: آخر، آمده vb gibi kelimelerde, “که” ifadesi “که” şeklinde yazılmış bazen “کی” şeklinde yazılmamıştır, “نه” bazen “نی” olarak bazen de, “نه” olarak yazılmıştır. “می” edatı fiilden ayrı yazılmış: می رسد، می رود vb... “آنکه”, “چنانکه”, ve “چندان که” harf-i rabıtlar 8 gibi kelimeler) “آنک”, “چنانک”, ve “چندانک” olarak yazılmıştır “آنکس”, “بیگه”, ve “بیچون” (gibi kelimeler) bitişik olarak yazılmıştır. “الین” ve “آن” genellikle ayrı yazılmıştır.

c. Olmayan Gazeller

Bu başlık Dîvân’da yer almayan gazelleri içermektedir. Bu gazeller üstat Furûzânfer’in faydalandığı Nuruosmaniye nüshasında görülmüştür. Ama sehven üstat Furûzânfer’in Dîvân tashihte yer almamıştır.

Sıra	Gazelin İlk Mısrası	Nüshadaki Yaprak Numarası	Beyit Sayısı
1	آفتاب امروز بر طرز دگر تابان شده ست	276	26

¹² Mevlânâ Celâleddîn Muhammed (1363hş.), Külliyyât-ı Şems yâ Dîvân-i Kebîr (10 cild), Bâ tashîhât ve havâşî-i Bedî’uzzamân Fu-rûzânfer, Fehâris, Tehrân: Enîr Kebîr.

2	ای کرده غمت مستم مستم قدح اشکست	32	5
3	بنمای رخ که روی گلستانم آرزوست	137	10
4	من سرخوش و تو سرخوش بدخواه تو بی سر به	73	7
5	در عشق ماه رویان صد داد و دید باید	86	9
6	در عشق ماه رویان چشم منیر باید	87	9

Bu bölümde bu nüsha hakkında bilgiler verildikten sonra, bu nüshadaki gazellerin metni ile başka bir nüshada geçen bu aynı gazeller hakkında açıklamalar verilmiştir.

1. آفتاب امروز بر طرز دگر تابان شده ست

آفتاب امروز بر طرز دگر تابان - Furûzânfer'in basılmış *Dîvân*'ında 397 nolu gazelin ilk mısrası

397 nolu gazelde sadece 5 beyit vardır ve aşğıdaki gazelin matlasına benziyor. 397 nolu gazelde sadece 5 beyit vardır ve ondaki beyitlerin ilk mısrası hariç aşğıdaki gazelle hiçbir benzerliği yoktur. Belki bu iki gazelin matlasının benzerliği *Dîvân*'dan birisinin çıkarılmasına sebep olmuştur.

Bu gazel yalnızca Nuruosmaniye nüshasında değil aynı zamanda Furûzânfer'in esas nüshası Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, 770 tarihli -فد- 'de de vardır.

Gazelin İlk Mısrası	-فد- deki sayfa	Beyit Sayısı	-عل- daki sayfa	Beyit Sayısı
آفتاب امروز بر طرز دگر تابان شده ست	609F	26	276n	26

آفتاب امروز بر طرز دگر تابان شده ست	ذره ها بر رقص دیگر مست و سرگردان شده ست
از ورای کفر و ایمان شه سواری تاخته ست	حلقه ای از کفر او در گوش هر ایمان شده ست
خاک در چشم قباد و سنجر و رستم زدست	عقل بینا بی خبر از جان و از جانان شده ست
زهرة مطرب چو دیدش تارِ عشرت بردید	ز آتش او با نماز و آه وی رحمان شده ست
مشتري چون مشتري شد آستانش سجده کرد	چون شد او ب نده کمینش بر فلك سلطان شده ست

شمس حق و دین پنهانی که او از بس ظهور	هم چو یزدان بر دو دیده مخفی و پنهان شده ست
آن عطارد نسخه های خویش را در عشق سوخت	کز دبیرستان عشقش جاناش دفترخوان شده ست
دست مریخ از نهیبش سست شد وز کار رفت	چون که دیدآن غمزه اش دل خون چومرزنجان شده ست
و آن زحل تدبیر گم کردست اندر عشق او	وز تحیرِ واله و انگشت در دندان شده ست
گفت مر خورشید را انصاف کز تخت فلک	زو فرود ¹ آ کز ² برای عزل تو فرمان شده ست
پیچ پیچی کرد خورشید و برآمد حسن او	چون بدید او را که در ت ابش دو صد چندان شده ست
تخت را بگذاشت در چین پابرهنه می دوید	در رکاب آن شهی کوفتنه کیوان شده ست
از برای چشم او ماه فلک سیّاح نیز	در گدازش های هجرش جملگی تن جان شده ست
غمزه های جادوان ³ کاندرا جهان ⁴ فتنه بدند	غمزه جادوی مستش فتنه ایشان شده ست
آتشان حسن کاتش در زمانه می زدند	آتش رخسار او سوزان آتشدان شده ست
عقل کل آینه ای بخرد و خود را بنگرید	زآینه جان بخش آن شه لاجرم عمیان شده ست
هرکه او بر ساحل دریای لطف او نشست	همچو ماهی او مقیم چشمه حیوان شده ست
هرچه دشواریست طالب را درین خون ریز راه	از قدوم مرکب جاهش ⁵ همه آسان شده ست
سر برآورده رخی افروخته چون لاله ها	از بهارش جان که او پوسیده عصیان شده ست
پرغمی ماتم زده با درد کو فضلش بدید	همچو گل در بزم عیش از قهقه غلتان شده ست
هرکه انسانست انسان در دو دیدش مست اوست	کان پری زاده ز بهر بخت ⁶ انس انسان شده ست
از کرامت های او بر خاک تبریز از خدا	درّ و مروارید جان مانده باران شده ست
دیو کز گرد غبار سنب اسپش ⁷ کحل یافت	گشت دربان بهشت و ⁸ مشرف رضوان شده ست
سینه ظلمانی کز دودش آتش می گریخت	از بهار جنت باحور و با ولدان شده ست
در تك دوزخ برویده ز لطفش یاسمین	مو به م وی اهل دوزخ همچو گل خندان شده ست
جان با نقصان ها از تو کمالی یابدا	کان که کامل دید خود را جز تو او نقصان شده ست

Metnin aktarımı “ف” nüshasına göre yapılmıştır ve aşağıda “عل” nüshasının metni ile farlılığı işaret edilmiştir.

1عل: فرو 2عل: كه 3عل: جادوان غمزہ ہا 4عل: فلك 5عل: چاهش 6عل: تخت
7عل: اسبش 8عل: بهشت مشرف

Güneş bugün bambaşka bir şekilde doğdu; başka bir çeşit parlıyor; zerreler, bambaşka tarzda oynamakta; başlan dönmüş-gitmiş.

Kâfirliğin de ötesinde, imânın da ötesinden bir atlı, süre-geldi de onun kâfirliğinden bir küpe, her imânın kulağına takıldı-gitti.

Kubâd'ın da gözüne toprak serpmiş, Sencer'in de, Rüstem'in de... Her şeyi gören akıl, candan da habersiz bir hâle gelmiş, canandan da.

Çılgıcı Zühre, onu görünce zevk-neşe telini kopardı da namaza durdu; acınası ahlar etmeye koyuldu.

Müşteri, müşteri olalı kapısını eşğine secde etti; değersiz bir kulu oldu da gökyüzüne sultan kesildi.

Tanrı ve din Şems'i, zuhur ettikten sonra gizlendi de Tanrı gibi gözlere görünmez oldu.

Utârid, aşkıyla defterlerini yaktı, onun aşk mektebinde defter okumaya başladı.

Mirrîh'in eli, onun korkusundan gevşedi; işten kaldı.. gözünü, bakışını görünce de gönlü kan oldu, kızıl güle döndü.

Zuhal, aşkıyla tedbirinden oldu; şaşırıp kaldı da parmağını dişlemeye başladı.

Güneşe, insaf dedi; gökyüzünü tahtından tez in, azline ferman geldi.

Güneş kıvrandı-durdu ama onun güzelliği doğunca o güzelliğinin yüzlerce kez kendisinden dah parlak olduğunu görünce,

Tahtını hemencecik bıraktı da Zuhal yıldızına bile fitne kesilen pâdişâhın atının ardınca yaya koşmaya başladı.

Onun gözleri ucundan gökyüzündeki Ay da seyyah olmuş., ayrılığıyla erimeye başlamış da bedeni tümünden can kesilmiş.

Büyücü bakışları dünyâya fitne salmış; sarhoş büyücü gözleri dünyâdakilere fitne olmuş.

O güzellik ateşini, zemâneye saldılar da dünyâyı ateşe yaktılar ya; zâti onun yalım-yalım yanan iki yanağı, ateş yanan iki yer kesilmişti.

Akıl-ı küll bir ayna aldı da kendisine baktı; hâsılı o pâdişâhın canlar bağışla yan aynasına karşı kör oldu-gitti.

Onun denizinin kıyısına oturan kişi, balık gibi Âb-ı hayat kaynağında oturmuştur.

Şu kanlar döken yolda dilek sahibine ne güçlük varsa onun yüce bineğinin ayağındaki kutluluk yüzünden hepsi de kolaylaşmış-gitmiştir.

Baş göstermiştir de isyanlara porsumuş, çürümüş canın yüzü, onun baharıyla lâleler gibi ışıtmış, alev-alev yayımlanmıştır.

Gamlarla dolmuş, dertlerle yaslara batmış olan, onun lûtfunun gördü mü, gül gibi zevk meclisine kahkahalar atarak yuvarlanmıştır.

Kim insansa, iki göz bebeği de onun sarhoşudur, o periden doğmuş güzel, insanların bahtı yaver olsun diye insan şeklinde görünmüştür.

Onun lûtuflan yüzünden Tanrı, Tebriz toprağına yağmur gibi inciler mücevherler yağdırmıştır.

Atının nalı nereye bastıysa, tozuttuysa o tozu gözüne sürme gibi çeken şeytan, cennete kapıcı olur, Rıdvan'a şeref verir.

Dumanından ateşin bile kaçtığı kapkara gönül, onun bahan yüzünden hurilerle, gılmanlarla dolu bir cennet kesilir.

Lûtfuyla cehennemın tâ dibinde yaseminler biter, cehennem ehlinin her kılı, gül gibi gülmeye başlar.

Noksanlar, kusurlar ıssı can, senin yüzünden olgunlaşır; noksan kalan, senden başka kendisinde de olgunluk görendir ancak.¹³

Metnin aktarımı فذ nüshasına göre yapılmıştır ve aşağıda عل nüshasıyla olan farklılığa işaret edilmiştir. Bu hususlar aşağıda sıralı olarak verilmiştir.

2. ای کرده غمت مستم مستم قدح اشکستم

Bu gazel sadece Nuruosmaniye nüshasında değil Furûzânfer'in tashih esnasında faydalandığı “فذ” ve “مق” nüshalarında da vardır. Ayrıca yeni bulunmuş Britanya¹⁴ nüshası “بر” ve Âsitân-i Kuds-i Razavî¹⁵ “رض” nüshalarında da görülmüştür.

Gazelin İlk	فذ	Beyit	مق	Beyit	عل	Beyit	بر	Beyit	رض	Beyit
Mısrası	S.	Sayısı	S.	Sayısı	S.	Sayısı	S.	Sayısı	S.	Sayısı
ای کرده غمت مستم	82F	5	164e	5	32n	5	35b	5	128r	5

¹³Çeviri bu eserden edinilmiştir: Mevlânâ Celâleddîn, (2000), *Divân-ı Kebîr*, I-VII, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, VII, 624-625.

¹⁴ Mevcut Yazmanın Kaydı: London British Museum, Or. 2866 (3048), 1 Cemaziülevvel 774/ 1372Ahmed b. Veli Şîrâzî, 330 yk., 21 str., 210x150 mm (çev. Notu).

¹⁵Mevcut Yazmanın Kaydı: Meşhed, Razavî, Nu. 4770, VIII/ XV, 346 yk., 27 str.240x180-380x250 mm (çev. Notu).

مستم قدح اشکستم										
-----------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

ای کرده غمت مستم مستم قدح اشکستم	هر عهد که دی بستم در مستی ¹ از آن رستم
بشکن به قدح یارا اندیشه گری ها را	کان ساقی صهبا را امروز شکارستم
برگشت ز من خامی افکندمش از بامی	بد صحبت او دامی با دام چه کارستم
جست از کف من ماری شد در گُهِ و در غاری	رستیم ز بیکاری صد شکر و شعارستم ²
بسیار سیه کژدم بر صورت هر مردم	چون گردد از ما گم من ³ شکرگزارستم

Metnin aktarımı “فد” nüshasına göre yapılmıştır ve aşağıda kayıtlardaki farklılığa işaret edilmiştir:

1عل، رض: امروز 2 مق، بر: عشارستم؛ رض: عشارستم 3 مق: صد

Ey gamından sarhoş olduğum, sarhoşum, evet, kadeh kırdım; dün ettiğim ahidlerin hepsini bozdum, sarhoşlukla hepsinden de kurtuldum.

Sevgili, düşünceleri, düşüncelere dalmayı kadehle vur, kır; çünkü bugün o şarabı sunan sakiye avlandım ben.

Benden hamlik gitti, onun damdan aşağıya attım; onun görüşüp konuşması bir tuzaktı, tutuldum gitti, artık tuzakla ne işim var?

Elimden bir yilandır, sıçrayıp süzüldü, dağa yürüdü, mağaraya girdi; işsizlikten-güçsüzlükten kurtulduk, yüzlerce defa şükretmiye daldık, benim şiarım oldu bu şükür.

*İnsan kılığında kara akrep çoktur, fakat bizden kaybolup gitti bu akreplik, bu yüzden şükrediyorum ben.*¹⁶

3. بنمای رخ که روی گلستانم آرزوست

Zikredilen gazel Furûzânfer'in *Dîvân* baskısındaki 441 numaralı gazele benzer ve onunla aynı birkaç beyti vardır. Ama *Dîvân* baskısında gazelin tamamı yoktur. 441 numaralı gazel bundan sonraki gazel ile mukayese edilmiştir. Her iki gazelde ortak beyitlerin altı çizilmiştir. Ayrıca Nuruosmaniye nüshasındaki bu gazel, Furûzânfer'in esas nüshası 770 Konya nüshasında “فد” vardır ve şöyledir.

Gazelin İlk Mısrası	فد- deki sayfa	Beyit	فد- daki sayfa	Beyit Sayısı
---------------------	----------------	-------	----------------	--------------

¹⁶ Gölpinarlı, A., 2000, age., II, 120.

		Sayısı		
آرزوست بنمای رخ که روی گلستانم	604F	10	137n	10

بنمای رخ که روی گلستانم آرزوست	یگشای لب که قند فراوانم آرزوست
ای یار برگشای نقاب از جمال خویش	کان چهره مشعشع تابانم آرزوست
ای باد خوش که از چمن دوست می رسی	بر من بزن که گلشن و بستانم آرزوست
گفتی ز ناز بیش مرنجان مرا برو	آن گفتنت که بیش مرنجانم آرزوست
بشنیدم از هوای تو آواز طبل باز	باز آمدم که ساعد سلطانم آرزوست
مخمور کن مرا و پراکنده گوی کن	کز ذوق نکته های پریشانم آرزوست
ای ماه درد عشق تو دامن من گرفت	وی زهره لحن های سپاهانم آرزوست
ای ظاهرم خراب و نهانم کباب تو	آن نقش های ظاهر و پنهانم آرزوست
تو حاضری و من به تماشای جان روم	پس در بهشت خلد بیابانم آرزوست
ما بی تو آن نداریم ای شه صلاح دین	خود جز تو آن ندارد نی آنم آرزوست

Yüzünü göster, gül bahçesinin yüzün görmek istiyorum; dudaklarını aç; bol-bol şekerler istiyorum ben.

Sevgili, yüzündeki örtüyü aç; o parıl-parıl parlayan yüzü görmek istiyorum ben.

A sevgilinin yeşilliğinden esip gelen güzelim yel, bana es.. gül bahçesini, bağı-bahçeyi istiyorum ben.

Nazla, bundan fazla incitme beni, git dedin.. işte o fazla incitme demen var ya, o sözü istiyorum ben.

Havandan, gene doğan kuşlarını çağıran davulun sesini duydum da tekrar geldim; pâdişâhın bileğini İstiyorum ben.

Beni mahmurlaştır da darmadağan sözler söylet, zevkten per-perişan sözler söylemek istiyorum.

A Ay, aşkının derdi eteğimi tuttu; a Zühre, Isfahan makamından nağmeler istiyorum ben.

Görünen bedenimi sen yıktın; içimi sen kebab ettin., görünüşümle görünen, içimde gizli olan o belirtileri, o izleri istiyorum ben.

Sen katımdasın da ben canı seyretmeye gideyim; bu, ölümsüz cennette çöllere düşmeyi istemektir ancak.

A pâdişâh Salâhaddin, sensiz alımımız, varımız-yoğumuz yok bizim; senden başka ne varsa onu, istemiyorum ben (*)¹⁷.

« Kardeşim, yüzünü gördük, gönüller tutsak oldu, tutsak » (C. III, S. 55). « Mefâüün feüâtün mefâilün failâtün ».¹⁸

Konuyu daha da aydınlatmak için nüsha uzmanlarının bilgilerini ve 441 nolu gazelin metnini aşağıda naklettik:

B.	فـ	B.	چـ	B.	-	B.	-مر-	B.	-عل-	B.	-عد-	B.	-ر-	B.	-رض-	B.
S.	S.	S.	S.	S.	مق	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
فـ				S.	S.											
24	106	26	86c	25	47e	24	m22	15	130n	24	55a	24	126b	24	r185	26
19	F,															
	604															

بگشای لب که قند فراوانم آرزوست	بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست
کان چهره مشعشع تابانم آرزوست	ای آفتاب حسن برون آدمی ز ابر
باز آمدم که ساعد سلطانم آرزوست	بشنیدم از هوای تو آواز طبل باز
آن گفتنت که بیش مرنجانم آرزوست	گفتی ز ناز بیش مرنجان مرا برو
وان ناز و باز و تندی دربانم آرزوست	وان دفع گفتنت که برو شه به خانه نیست
آن معدن ملاحه و آن کانم آرزوست	در دست هر کی هست ز خوبی قراضه هاست
من ماهیم نهنگم عمانم آرزوست	این نان و آب چرخ چو سیل ست بی وفا
دیدار خوب یوسف کنعانم آرزوست	یعقوب وار و اسفاها همی زنم

¹⁷ (*) Bkz. Gölpınarlı, A., 2000, age., VII, 604-605; Bu gazelin 1,2, 4 ve 5. beyitleri, II. ciltte, bu bahrin XIV. gazelinde aynen var (S. 300-301). 7. beyti, XIII. gazelin birinci beytine pek benzer. 6. beyti, aynı gazelin 7., 3. beyti de 8. beytinin aynı gibi birşey (S. 299). Bizce bu üç gazel, bir tek gazeldir.

Bu gazelden sonra « Mefâilün feilâtün mefâilün feilün » venvznin «D» harfinden bir gazel yazmış ki bu gazel, III. ciltteki LXXII. gazeldir (S. 139); bu gazeli tekrar yazmıyoruz.

¹⁸ Gölpınarlı, A., 2000, age., VII, 604-605.

¹⁹ “Q” beytinin sayısı”ndaki kısaltma alametinin üstünde yer alan sütun, Furûzânfer’in basılmış Divan’ındaki gazelin beyit sayılarının göstergesidir.

آوارگی و کوه و بیابانم آرزوست	والله که شهر بی تو مرا حبس می شود
شیر خدا و رستم دستانم آرزوست	زین همرهان سست عناصر دلم گرفت
آن نور روی موسی عمرانم آرزوست	جانم ملول گشت ز فرعون و ظلم او
آن های هوی و نعره مستانم آرزوست	زین خلق پرشکایت گریان شدم ملول
مهرست بر دهانم و افغانم آرزوست	گویاترم ز بلبل اما ز رشک عام
کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست	دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر
گفت آنک یافت می نشود آنم آرزوست	گفتند یافت می نشود جسته ایم ما
کان عقیق نادر ارزانم آرزوست	هر چند مفلسم نپذیرم عقیق خرد
آن آشکار صنعت پنهانم آرزوست	پنهان ز دیده ها و ه مه دیده ها از اوست
از کان و از مکان بی ارکانم آرزوست	خود کار من گذشت ز هر آرزو و آرز
کو قسم چشم صورت ایمانم آرزوست	گوشم شنید قصه ایمان و مست شد
رقصی چنین میانه میدانم آرزوست	یک دست جام باده و یک دست جعد یار
دست و کنار و زخمه عثمانم آرزوست	می گوید آن رباب که مردم ز انتظار
وان لطف های زخمه رحمانم آرزوست	من هم رباب عشقم و عشقم ربابی ست
زین سان همی شمار که زین سانم آرزوست	باقی این غزل را ای مطرب ظریف
من هدهدم حضور سلیمانم آرزوست	بنمای شمس مفخر تبریز رو ز شرق

*²⁰ *Yüzünü göster ki bag-bahçe görmek, gül bahçesi seyretmek istiyorum... Dudaklarını aç ki bol-bol şekerler istiyorum ben.*

A güneş, bulut perdesinden stynlda göster yüzünü... o parıl parıl parlayan yüzünü görmek istiyorum ben.

Havandan, gene doğan kuşlarını çağırın davulun sesini duydum da tekrar geldim; pâdişâhın bileğini istiyorum ben.

²⁰ (*) Bkz. Gölpınarlı, A., 2000, age., VII, 603-604'te şu açıklamaya yer vermiştir, Bu gazel «Divân-ı Kebîr» tercememizin II. cildinin, bu bahirdeki XIV. gazelinin aynıdır. Bu gazelin 1, 2, 3, 4, 5, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21. 22 ve 23. beyitleri aynıdır; 12. beyti, o gazelin 17. beytinden pek az farklıdır. Her hâlde zabtedenlerin çeşitli zabıtları, bir gazeli, iki, hattâ üç gazel haline getirmiştir. Lütfen karşılaştırınız (c. II. S. 300-301).

Senin güzelliğin varken, senin yüzün dururken bağı-bahçeyi, dağı-ovayı dilersem ölümsüz cennetteyken çölleri istiyorum demektir.

Nazla bundan fazla incitme beni, güttü dedin... İşte o fazla incitme demen var ya, o sözü istiyorum ben. Kimi topluyum, kimi dağınık., bu iki hâlde de ümidim var; o topluluk mumunu, o dağınık saçları istiyorum ben.

Can, gülüşlerle dolmuş ama gene de korkudan yummuş dudaklarını; o gonca gibi gizli gülüşü istiyorum işte.

Bu kul kendinden geçmiş de sevgilinin ateşine sarılmış; dost da kulağını tutmuş; oysa ki yakama yapışmasını istiyorum ben.

Yol yok, izin yok diye dudak sarışın, o kapıcının nazlanışı, öfkesi, sertliği yok mu; onu istiyorum ben. Bir elimde şarap kadehi, öbür elimde sevgilinin saçları.. böylece meydanın ortasında dönüp oynamak istiyorum ben.

Halkın bozuk-düzen düşüncelerinden gönlüm sıkıldı; bana yoldaş ol; dağa çıkmak, ovaya gitmek istiyorum.

Dün şeyh, elinde fener, bütün şehri dönüp dolaşmadaydı; şeytanlardan, canavarlardan usandım; insan arıyorum diyordu.

Biz de aradık, bulunmuyor dediler; o bulunmıyan var ya dedi; işte onu istiyorum ben.

Müflisim ama öyle küçücük akıyk istemem; ucuz; fakat eşi bulunmaz akıyk mâdeni istiyorum ben. Gözlerden gizlenmiş, fakat bütün gözler ondan., o apaçık gizli sıfatı istiyorum.

Bülbülden daha fazla söylemedeyim, şakımadayım ama aşağılık kişilerin hasedinden, kıskançlığından korkuyorum; ağzıma mühür vurmuşum; oysa ki feryat etmek istiyorum.

Halkın şu içmek, ekmek yemek için ağlayıp şikâyet etmesi ne vakte dek sürecektir? O pay-huyu, sarhoşların naralarını istiyorum ben.

Şu rebap, beklemekten öldüm diyor, Osman'ın elini, kucağını, mızrabım istiyorum ben.

Ben de aşk rebâbıyım, aşkım rebapçı.. Rahmân'm lûtuflarındaki o rahmeti istiyorum ben.

A nâzik çalgıcı, bu gazelin geri kalanını, istediğim gibi sen say-dök artık..²¹

4. من سرخوش و تو سرخوش بدخواه تو بی سر به

Bu gazelin ilk mısrası Divan baskısındaki 2301 numaralı gazelin benzeridir- من سرخوش و -²² ama geriye kalan tüm beyitler farklıdır. Muhtemelen bu gazelin silinmiş olması nedeniyle 2301 numaralı gazel ile onun matla beyti benzer olmuştur. Bu gazel Nuruosmaniye nüshasında vardır ancak basılmış Divan'da yoktur.

Matla Beyt	-ع-	Beyit Sayısı
	Sayfası	

²¹ Gölpınarlı, A., 2000, age., VII, 603-604.

²² Sehven “به - است” yazılmıştır. Nitekim başlıkta “به-” şeklindedir.

من سرخوش و تو سرخوش بدخواه تو بی سر به	73n	7
---	-----	---

من سرخوش و تو سرخوش بدخواه تو بی سر به	دل در بر و بر در دل با این همه دلبر به
می مادر هر عشرت جان مادر این مادر	می فانی و جان باقی پس مادر مادر به
عالم مثل دریا آدم تک آن دریا	دل چون صدف تابان زین ها همه گوهر به
در بحر تو چون کشتی بنشینم تا گردن	کاندر تک آن دریا دل خفیه چو لنگر به
می گوید آن گوهر در صورت چون چادر	ای عاشق هر چادر آن حسن ز چادر به
تن پرده دل آمد دل پرده آن پرده	مطرب بزن این پرده کان پرده دیگر به
در عشق چو زر رشته از چهره تو زر می زن	با زر غم و بی زر غم آخر با زر به

Ben sarhoş, sen sarhoş, senin arzunda başsız olmak daha iyi. Gönül vermek, gönül almak bunların hepsindense dilber daha iyi.

Şarap her eğlencenin annesi, ruh ise bu annenin annesidir. Şarap fani, can baki öyleyse canın canı daha iyidir.

Alem deniz gibi, Âdem o denizde biricik varlık. Ademin gönlü sedef gibi parlıyor. Ama (sedefin içindeki) inci, bunların hepsinden daha değerli.

Senin aşk denizinde boğazıma kadar suya batmışım. O tek denizde tek başına olan (aşığın) gönlünün gizlice demir atması daha iyidir.

O cevher (sevgili) çadıra gizlenmiş diyor ki ey her çadıra (sevdalanan) aşık! Çadırın içindeki güzellik daha iyidir.

Ten gönül perdesi oldu, gönül o perdenin perdesidir. Ey mutrib! (Bu ikisinin) dışındaki perdeyi çal; o daha iyi.

Altın kolye gibi olan aşk ile yüzünü altın rengine boy. Altın olsa da hüznü (yaşa) olmasa da. Ama altın gibi (sararmış yüzün) hüznü güzel.²³

5. در عشق ماه رویان صد داد و دید باید

²³ Bu gazel tarafımızca çevrilmiştir. (Çev. Notu).

Bu gazel Nuruosmaniye nüshasında olmasına karşın Furûzânfer bu gazeli basılmış Divana almamıştır.

Matlaa Beyt	-ع- S.	Beyit Sayısı
در عشق ماه رویان صد داد و دید باید	86n	9

مر عقل عاشقان را زان مه کلید باید		در عشق ماه رویان صد داد و دید باید
هم راست بشنواز من از خود برید باید		ای دل اگر به دلبر میل تو راستین است
آن را فروخت باید دردش خرید باید		گر شش جهات عالم داروست پر ولیکن
چون پرده گشت دل را آن را درید باید		گر کعبه است و زمزم و رجنّت ست و کوثر
از عذر و از ندامت گفت و شنید باید		تا هست هوش و فکرت تا هست گوش و منطق
زین ها چو برگذشتی آن را گزید باید		زین ها چو فرد گشتی آن گاه مرد گشتی
ای عاشق گزیده آن لب گزید باید		پشت دو دست تا کی خواهد گزید عاشق
چون نوبهار آمد این جا خزید باید		سوی خزان نباید عشاق را خزیدن
این رخت بینوایی آن جا کشید باید		خاموش کن که آمد شاه غنی و معطی

Ay yüzlülerin aşkında yüzlerce macera yaşayıp (feyiz) kazanmak; o ay gibi sevgilinin güzelliğini aklın anahtarı yapmak gerekir.

Ey gönül eğer senin dilbere meylin doğru (samimi) ise doğruyu bir de benden dinle: Kendinden kurtulmalısın.

Eğer alemin altı yönü ilaça dolu olsa da yine onu satıp sevgilinin derdi satın alınmalı.

Kâbe, zemzem, Kevser ve cennet olsa da gönülde perde olunca o yırtılmalı.

Senin aklın ve fikrin o kulağın ve mantığın oldukça özür ve pişmanlık söyleyip dinlenmeli.

Bunlardan kurtulunca o zaman adam olursun. Bunlardan vazgeçersen, onu bulabilirsin.

Aşık ne zamana kadar ellerinin arkasını ısıracak. Ey seçilmiş aşık o dudağı ısırmalıdır.

Aşıklar hazan mevsimine meyletmemeli. Çünkü ilkbahar geldi, bu yere gelmeli.

*Varlıklı ve kerem sahibi şah geldi, sus. Bu yoksulluk şiltesini onun bulunduğu yere sermeli.*²⁴

²⁴ Bu gazel tarafımızca çevrilmiştir. (Çev. Notu).

6. در عشق ماه رویان چشم منیر باید

Bu gazelin ilk mısrası ile önceki gazelin mısrası birbirine benzerdir. Bu gazel de Nuruosmaniye nüshasında vardır ama Furûzânfer'in basılmış Divan'ında yoktur.

Gazelin İlk Mısrası	-ع- S.	Beyit Sayısı
در عشق ماه رویان چشم منیر باید	87n	9

زلفین دلبران را مشک و عبیر باید		در عشق ماه رویان چشم منیر باید
زیرا چنین کمان را از عشق تیر باید		در طاق جفت ابرو پیوسته چون کمان شو
ای دل خبر نداری کین را خبیر باید		تا کی به پیش هرکس دل از خبر بلافد
در عشق لایبالی بسته اسیر باید		در راه عقل فاخر آزاد به ز بنده
کو را به قصر رضوان حوری و شیر باید		زاهد ز چرب و شیرین وز شرب بازمانده
هم جام نقد خواهد ساقی بشیر باید		مخمور عشق حالی از راه لایبالی
صحرانشین دل را دلبر شهیر باید		گوشه نشین زاهد مستور یار خواهد
شاهان آب و گل را تاج و سریر باید		شاهان جان و دل را از ملک عار باشد
این راه را به کلّی جامی فقیر باید		اسباب این جهان را حوضی مدام شاید

Ay yüzlülerin aşkında aşğın ışıltılı gözü olmalı. Dilberlerin zülüfleri misk ve anber olmalı.

İki kaşın kemeri karşısında daima yay gibi ol. Zira böyle yayın aşktan oku olmalı.

Gönül, ne zamana kadar sevgiliden bir haber soracak? Ey gönül bilmiyorsun ki o haberi almak için çok zeki ve uyanık olmak gerekir.

Övünen akla göre yolunda köle olmaktansa özgür olmak daha iyidir. Halbuki korkusuz, kayıtsız bir şekilde aşka esir olmak gerekir.

Zahid yağdan, tatlıdan ve içkiden geri durmuştur. Çünkü o, cennette huri ve süt peşindedir.

Aşk mahmuru korkusuzluk ve kayıtsızlıkla süslenmiştir. Kadehin peşin, sakinin güler yüzlü olmasını ister.

Zahid yardan gizli bir köşeye oturmak ister. Sahrada oturan gönle ise görünen bir sevgili gerekir.

Canların ve gönüllerin padişahları mülkten utanır. Su ve toprağa mensup padişahlara ise taç ve taht gerekir.

Bu dünya düzeninin devamı için, sürekli yenilenen bir havuz gerekir. Aşk yolunda ise aşığın kadehi (gönlü), sebeplerden tamamen arınmış olmalı.²⁵

Nükte:

Eğer üstat Furûzânfer, bu makalede olduğu gibi baştan Nuruosmaniye nüshasını kendi tashihinde kullansaydı ve bu nüsha kendisinin baskısında da bulunsaydı kesinlikle önem arz eden bir iş olurdu. VII. Ciltte yer alan “به دست هجر تو زارم تو نیز می دانی” 3108 nolu gazelin ilk mısrası sadece Nuruosmaniye nüshasında vardır ve diğer nüshalarda yoktur. Nüsha bilimci bu gazeli aşağıdaki cetvelde bizzat şöyle ele almaktadır:

Furûzânfer Gazel Numarası- İlk Mısra	-ف- Beyit Sayısı	Nuruosmaniye Sayfa	Beyit Sayısı
به دست هجر تو زارم تو نیز می دانی	7	265n	7

3108 nolu gazelin metni aşağıda devam etmektedir:

طمع به وصل تو دارم، تو نیز می دانی	به دست هجر تو زارم تو نیز می دانی
نماند صبر و قرارم، تو نیز می دانی	چو در دل آمد عشق تو و قرار گرفت
بدرد خسته خارم، تو نیز می دانی	نهفته شد گل و بلبل پرید از چمنم
به کوهسار چو سارم، تو نیز می دانی	به ناله باز سپیدم، بسان فاخته شد
کنون چو شعله ی نارم، تو نیز می دانی	انار بودم خندان، بران عقیق لب
که برد بر سردارم، تو نیز می دانی	انار عشق تو بودست شمس تبریزی

Senin ayrılığına üzüldüğümü biliyorsun. Sana kavuşmaya ümidim var, sen de biliyorsun.

Gönüle senin aşkın gelip yerleştiğinden beri sabırum ve huzurum kalmadı, sen de biliyorsun.

Gül saklandı ve bülbül çimenimden uçu. Diken acıyla beni yaraladı, sen de biliyorsun.

²⁵ Bu gazel tarafımızca çevrilmiştir.

Ak doğanım, inlemekte guguk kuşu gibi oldu. Dağda sığırcık kuşu gibiyim, sen de biliyorsun.

Gülen nar idim, o akik dudağın karşısında şimdi ateş şulesi gibiyim, sen de biliyorsun.

*Senin aşkına sebep Şems-i Tebrîzî'dir.O, beni darağacına götürdü, sen de biliyorsun.*²⁶

Tashihte üstadın işinin esası, faydalandığı nüshalardaki beyitlerin ve gazellerin tamamını bir araya getirmedir. Nitekim eğer bir gazelin Mevlânâ'ya ait olduğu bilinmiyorsa, sadece dipnotta onun şairi zikredilebilir. Ama o gazel Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebîr'inden çıkarılamaz.

Sonuç

Üstat Furûzânfer Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebîr'ini tashihle Mevlânâ'yı, onun eserlerini ve düşüncesini tanıtmak için sağlam bir yol inşa etmiş; ama işin genişliği, yaşının ilerlemiş olması ve imkanların azlığı tashih esnasında eksikliklere yol açmıştır. Üstadın faydalandığı nüshalardan bazıları gerektiği gibi incelenmemiş ve aktarımlara gerekli özen gösterilmemiştir. Bu nedenle yazarlar üstat Furûzânfer'in elindeki nüshaları yeniden inceleyerek, ayrıca yeni nüsha ile eksiklikleri giderip ve hataları önleyerek Dîvân-ı Kebîr'in düzeltilmiş tashihini elde etme amacındadırlar. Başlangıçta bu amaç ile Furûzânfer'in istifade ettiği nüshalar dikkatli bir şekilde incelenmelidir. Üstat Furûzânfer Nuruosmaniye nüshasını Dîvân-ı Kebîr'in dördüncü cildin tashihinde (çalışmasına) dahil ettiği için bu nüshada olan bazı gazellerin ilk üç ciltte olmaması doğaldır. Araştırmada bir araya getirilmiş Nuruosmaniye nüshasında olan bazı gazeller basılmış divanda yoktur. Bu gazeller bazen sadece Nuruosmaniye nüshasında ve bazen de diğer nüshalardan zikredilen nüshaya dahil edilmiştir. Bu gazellerin hacmi, bu nüshaya gereken değerin verilmediğinin göstergesidir. Yapılan bu inceleme neticesinde bu makaledeki gazeller diğer şairlerin divanında bulunamamıştır ve bu şiirlerin diğer şairlerin divanında bulunmadığı sürece bu gazellerin Mevlânâ'ya intisabının reddi konusunda da bir delil yoktur.

²⁶ Bu gazel tarafımızca çevrilmiştir. (Çev. Notu).

Kaynakça

- İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, Nu. 2693 (عد); Tahran, Tahran Dâiratü'l-Maârif, Nu. 381.
- Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu. 1605 (18233 nolu nüsha) (قح).
- İstanbul Belediye Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı- Muallim Cevdet, Nu. 17 (خب); Tahran Dânişgâh, Nu. 19.
- Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 2105 (Eski kayıt 2113) (قو); Tahran Dânişgâh, Nu. 46
- Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 70 (Eski kayıt 2112) (مق); Tahran Dânişgâh, Nu. 48.
- Britanya Müzesi, (بر); Tahran Dânişgâh, Nu. 853.
- Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler, Nu. 1352 (عل); Tahran Dânişgâh, Nu. 1107.
- Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu. 1587 (18225 nolu nüsha) (قص); Tahran Dânişgâh, Nu. 4340.
- Chester Beatty Kütüphanesi, Nu. 116 (چت); Tahran Dânişgâh, Nu. 4341.
- Mevlânâ Celâleddîn Muhammed (1363hş.), *Külliyât-ı Şems yâ Dîvân-i Kebîr* (10 cild), Bâ tashîhât ve havâşî-i Bedî'uzzamân Furûzânfer, Fehâris, Tehrân: Emîr Kebîr.
- _____, (1386hş.), *Dîvân-i Kebîr, Külliyyât-ı Şems-i Tebrîzî (Çâp-i aksî ez rûyî-i nushe-i hattî-i mûze-i Mevlânâ der Konya)*, be ihtimâm-i Tevfik H. Sübhânî, Tehrân: Müessesesi-i pejûhişî-i Hikmet ve Felsefe-i Îrân.
- _____, (2000), *Dîvân-ı Kebîr*, I-VII, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Hacı Muhammed Ağa Nahcivânî Kütüphanesi, Nu. 567 (خج); Tebriz Milli Kütüphane, Nu. 3621.
- Âsitân-i Kuds-i Razavî (رض); Meşhed, Razavî, Nu. 4770.
- Neyyirî, Y. Muhammed; Cehremî, İ. Halîfî; Bahtiyârî, Ş. Rezmeû (1393), “Luzûm-i tashîh-i dubâre-i Gazeliyât-i Şems”, *Mecelle-i şîir-i pejûhî*, 2/6, s. 161-186.